

sem rozwój zrównoważony może być realizowany jedynie przez ludzi świadomych swojej roli w tym procesie. Niski poziom wykształcenia nie sprzyja ani życiu w zgodzie z naturą, ani aktywnemu uczestnictwu w procesach produkcji, wymiany i podziału oraz przemianach, jakie dokonują się w gospodarce i społeczeństwie. Dotyczy to zwłaszcza mieszkańców wsi, mających trudniejszy dostęp do dóbr i usług społecznych, którzy żyjąc i często pracując na obszarach wiejskich mają znaczący wpływ na efektywność wykorzystania zasobów i stan środowiska przyrodniczego. Wynika to z faktu, że rolnictwo pozostaje głównym dysponentem zasobów przyrody i ważnym miejscem wykorzystania zasobów pracy.

Obecnie w Polsce jest realizowana Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku. Obejmuje ona trzy wspomniane wymiary: społeczny, ekonomiczny i ekologiczny. W aspekcie społecznym zwraca się uwagę na gwarancje: zaspokojenia podstawowych potrzeb społeczeństwa, ochrony przed oddziaływaniem szkodliwym dla zdrowia i życia, dostępności do edukacji, czynnej ochrony zdrowia, opieki społecznej, sprawiedliwej dystrybucji dochodów i zabezpieczeń socjalnych, dostępu do zatrudnienia, środowiska i jego zasobów, a także nietykalności i ochrony własności prywatnej. Zatem zapewnienie dostępu do edukacji dla wszystkich mieszkańców stanowi warunek prawidłowej realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego.

Prof. nadzw. dr hab. DARIUSZ KIEŁCZEWSKI
mgr TOMASZ POSKROBKO
Uniwersytet w Białymstoku

Dydaktyka ekonomii zrównoważonego rozwoju

Wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju wymaga od ekonomistów działań zwróconych w dwóch kierunkach. Jednym z nich jest tworzenie teoretycznych podstaw zrównoważonego rozwoju w ramach stopniowo wyodrębniającej się dziedziny ekonomii, którą można określić jako ekonomia zrównoważonego rozwoju. Wywodzi się ona z ekonomii środowiska i zasobów naturalnych, w której ramach po raz pierwszy podjęto problematykę zrównoważonego rozwoju. Jednakże w jej treściach merytorycznych obecnie zostają uwzględnione także kwestie teorii polityki gospodarczej i polityki społecznej, ekonomii dobrobytu i ekonomii rozwoju. Wynika to z kierunku kształtowania się samej idei zrównoważonego rozwoju rozumianej początkowo wąsko jako rozwój dostosowany do możliwości asymilacyjnych środowiska przyrodniczego, a obecnie jako koncepcja rozwojowa w zintegrowany sposób ujmująca cele ekologiczne, ekonomiczne i społeczne. Drugim kierunkiem działania jest rozwój dydaktyki ekonomii zrów-

Jak pokazały wyniki badań przeprowadzonych w województwie lubelskim, mieszkańcy wsi mają nadal gorsze możliwości kształcenia niż mieszkańcy miast. Jest to skutkiem niekorzystnych uwarunkowań, jakie od lat nawarstwiły się na polskiej wsi. Do czynników, które w największym stopniu utrudniają dostęp do edukacji należą zła sytuacja materialna rodzin wiejskich, znaczna odległość od szkół oraz gorsza oferta edukacyjna. Niekorzystna sytuacja materialna sprawiła, że 1/3 badanych gospodarstw domowych nie była w stanie zaspokoić swoich potrzeb edukacyjnych na odpowiednim poziomie.

Mieszkańcy wsi mają utrudniony dostęp także do placówek przedszkolnych. W 2007 roku na 1000 dzieci wiejskich w wieku 3–5 lat z placówek wychowania przedszkolnego korzystało mniej niż 1. Sprawia to, że już na starcie ścieżki edukacyjnej dzieci wiejskie napotykały na znaczne trudności.

Poprawa tej sytuacji poprzez ułatwienie dostępu do edukacji, wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców oraz ich świadomości ekologicznej, wydają się warunkiem dalszych przemian na polskiej wsi oraz realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że większość badanych zdawała sobie sprawę z roli wykształcenia, przypisując mu duży wpływ na przyszłe życie.

i rozwoju przy ignorowaniu kwestii zasobów naturalnych. Zadaniem dydaktyki ekonomii zrównoważonego rozwoju jest uzupełnienie tej luki. Konieczne jest w jej ramach podjęcie kwestii ekonomii środowiska i zasobów naturalnych, ale też przyrodniczych podstaw gospodarowania oraz przyrodniczych uwarunkowań wzrostu i rozwoju gospodarczego, a nawet szerszej rozumianego rozwoju cywilizacyjnego. Są to zagadnienia szczególnie ważne współcześnie, gdy niepokojące zmiany w środowisku przyrodniczym określane jako kryzys ekologiczny zagrażają trwałości istnienia cywilizacji.

Na dydaktyce ekonomii zrównoważonego rozwoju spoczywa też istotne zadanie, jakim jest podjęcie relacji między środowiskiem przyrodniczym i społeczeństwem oraz środowiskiem przyrodniczym i gospodarką. Dydaktyka ta powinna opierać się na szerokiej interpretacji zrównoważonego rozwoju, a zatem wykraczać także poza analizę kapitału naturalnego. Jej adresaci powinni opanować sztukę rozumienia wzajemnych powiązań i relacji „środowisko – społeczeństwo”, „środowisko – gospodarka”, „gospodarka – społeczeństwo”. Zrównoważony rozwój nie jest prostym dostosowaniem gospodarki i społeczeństwa do gospodarki, lecz nowoczesną koncepcją rozwojową polegającą na kształtowaniu ładu środowiskowego, gospodarczego i społecznego. Nie tylko kwestie polityki społecznej, ale także polityki gospodarczej powinny w tej dydaktyce zostać uwzględnione, zwłaszcza kwestia rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i wyzwaniach dla wdrażania zrównoważonego rozwoju z tym związanych.

Kolejny cel dydaktyki ekonomii zrównoważonego rozwoju to nabycie umiejętności wdrażania tej koncepcji rozwojowej. Chodzi przede wszystkim o umiejętność tworzenia zoptymalizowanych w danych warunkach lokalnych i regionalnych strategii zrównoważonego rozwoju oraz umiejętność doboru wskaźników opisujących realizację tej strategii. Cele strategiczne, zasady, instrumenty i wskaźniki zrównoważonego rozwoju okazują się zatem szczególnie istotną kwestią w procesach edukacji ekonomistów na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Dobór metod dydaktycznych powinien odpowiadać specyfice zrównoważonego rozwoju, którą krótko można opisać – nie istnieje jednak skuteczna strategia rozwoju zrównoważonego tak, jak nie istnieją w pełni uniwersalne uwarunkowania przyrodnicze, społeczne i gospodarcze, które pozwalają zunifikować rozwiązania strategiczne we wszystkich regionach. Stąd w dydaktyce jest preferowane stosowanie metod zapewniających podejście indywidualne takich, jak przykładowo studium przypadku oraz aktywne metody dydaktyczne (gry dydaktyczne, burze mózgów, wykorzystanie technologii informatycznych). Niezbędne jest także wykorzystanie technik planowania, programowania i prognozowania procesów rozwojowych. Zasadne jest też stosowanie metod ilościowych.

Wydaje się, że najważniejszym wyzwaniem przed dydak-

tyką ekonomii zrównoważonego rozwoju jest wszak przekonanie do jej konieczności samego środowiska ekonomistów, w tym osób odpowiedzialnych za edukację ekonomiczną. Obecne minima programowe kierunków „ekonomia” i „zarządzanie” nie przewidują konieczności uwzględnienia jakichkolwiek przedmiotów związanych z problematyką zrównoważonego rozwoju. Minima te opierają się na „tradycyjnym” ortodoksyjnym podejściu skupionym na analizie zasobów pracy i kapitału tak jakby w ostatnich dziesięcioleciach w kwestii badań nad kapitałem naturalnym i zrównoważonym rozwojem nic się nie wydarzyło. Od tego, czy uda się zmienić to podejście i odpowiednio uzupełnić wymogi dydaktyki w ekonomii i zarządzaniu zależy nie tylko dydaktyka ekonomii zrównoważonego rozwoju, ale też rozwój treści merytorycznych w zakresie samej ekonomii zrównoważonego rozwoju oraz skuteczna praktyka jego wdrażania. Cele te nie będą skutecznie zrealizowane, jeśli nie będzie się dysponować wystarczająco kompetentną kadrami, a realizacji tego celu obecne realia dydaktyki ekonomii nie gwarantują.

POLA BADAWCZE Narodowego Programu Foresight

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ POLSKI:

- Jakość życia
- Źródła i wykorzystanie zasobów energetycznych
- Kluczowe problemy ekologiczne
- Technologie na rzecz ochrony środowiska
- Zasoby naturalne
- Nowe materiały i technologie
- Transport
- Integracja polityki ekologicznej z sektorowymi
- Polityka produktowa
- Zrównoważony rozwój regionów i obszarów